

Inuit angalaniarnerminni killeqarfitsigut ajornartorsiutigisartagaat
Eqikkaalluni nalunaarusiaq

InterVISTAS Consulting Inc.
September 2019

Aallarniut

Canadap Naalakkersuisui naalakkersuisoqarfiit arlallit aqputigalugit kiisalu nunap inoqqaavinik suleqatigisaminnik peqateqarlutik nunap inoqqaavisa killeqarfitsigut angalaniarnerminni ajornartorsiutaannut aaqqiissutaasinnaasunik suliaqarput. Global Affairs Canada (GAC (Silarsuarmioqatigiinnut tunngasunik suliaqarfik) Amerikap Issittortaani Inuit angalasinnaassusiat (Alaskamiit Kalaallit Nunaannut) pitsanngorsarniarlugu suliniutinik ataqtigiissaarisuuvoq.

Misissuinerup taassuma siunertaa pingasoqiusaavoq: Inuit sinniisui, naalakkersuisut suliniaqtigiiffiillu allat peqatigalugit Inuit killeqarfitsigut ajornartorsiutaat pillugit tusarniaassalluni misissuissallunilu; aarleqqutit pingaernerit suunersut paasissallugit, ajornartorsiutit tamakku qanoq iliuuseqarfiginarlugit aporfiit eqqarsaatigisassallugu; aammalu Canadap Naalakkersuisui periarfissanik arlalinnik tikkuutissallugit. Misissugassanut ilaassapput massakut inatsisit malittarisassallu allannguutigisariaqagaannik isumaliutersuutit, nunat tamalaat akornanni aaqqiissuussinerujunnartut, kiisalu Alaskami Kalaallillu Nunaanni killeqarfinnik nakkutilliinermi toqqammavinnik suleriaatsinillu sanilliussinerit. Manna misissuinerup taakkuninnga eqikkaalluni nalunaarusiaavoq.

Oqaatigineqartariaqarpoq periarfissat nalunaarusiami matumani tikkuarneqartut Canadap Naalakkersuisuisa inassuteqaatiginngimmatigit, tassaanerummatali InterVISTAS Consulting Inc.-ip nalilersuinerup ingerlanerani tusarniaanernik misissuinerup tunngaveqarluni aqputigineqarsinnaasutut tikkuagai.

Misissuinerit tusarniaanerillu

Suliniutit qassiit ingerlapput misissuinerup matumani toqqammavigneqarsimasut. Canadap Naalakkersuisui nunarsuup avannaamiunik allanik, nunap immikkoortuisa naalakkersuisuinik, aammalu nunap inoqqaavinik peqateqarlutik Issittumi nunarsuullu avannaani politikikkut toqqammavissanik ineriartortitsippat, taannalu Canadamiut Issittormiullu 2030-mut isigalutik takorluugaannik aalajangersaaviuvoq. Tamatuma saniatigit Canadap USA-llu killeqarfianni eqqillit ajornartorsiutaannik qitiusumik naalakkersuisut misissuisimapput. Decemberip ulluisa aqqaneq aappaanni 2018 Canadap Naalakkersuisui tusagassiorfinnut nalunaaruteqarlutik eqillit killeqarfitsigut angalaniarnerminni ajornartorsiutaat pillugit suliniutissat piviusunngortinneqalernerannik nalunaaruteqarput, tassanilu Naalakkersuisut killeqarfikkoorniarnermi ajornartorsiutinik pinarnerusunik aaqqiinarnermi Eqqilinnik, Inunnik, Métisinillu suleqateqarnissartik uppernarsarpaat. Naalakkersuisoqarfiit pingaernerusut kiisalu paasissutissat suliniutinut tamakkununga tunngassuteqartut paasissutissanik soqutiginartunik amerlasuunik pissarsiviupput.

Allaaserisat pingaaruteqavissat ilaat Pikialasorsuaq pillugu Ataatsimiititaliarsuarmit Inunnit siulersugaasumit suliaavoq (Canadamiunit kalaallinillu), " Sikukkut ikaartut kinguaavi: Pikialasorsuup siunissaa".¹ Pikialasorsuaq tassaavoq Aakkarnersuaqarfik Canadap avannarpasinnarsaata (Nunavumi Umimmaat Nunaanni (Ellesmere Island)) kiisalu Kalaallit Nunaata akornanniittoq. Tamanna Inuit nunaqqatigiikkuutaat qassiit najugaraat immallu perpassuunik isumalluuteqarput kiisalu oqaluttuarisaanikkut kulturikkulu qanittumik imminnut qileruteqarlutik. Nalunaarusiaq Inuit tamaani killilersugaanatik angalaffissaqarnissaannik kaammattuutitaqarpoq.

---

¹ Pikialasorsuaq pillugu Ataatsimiititaliarsuaq pillugu paasissutissat Novemberip ulluisa 23-ianni, 2017-imi saqqummiunneqartut: <http://pikialasorsuaq.org/en/>

Pikialasorsuaq pillugu Ataatsimiititaliarsuup tusarniaanerisa siulliit ilaat tassaavoq Ilisimasat pillugit Isumasioqatigiinneq maajip ulluisa 29-ianniit 31-iannut Nuummi ingerlanneqartoq. Suliaqatigiiffiit qassiit isumasioqatigiinnermut tassunga peqataasut ilaatigut tassaaput Inuit Issittormiut Siunnersuisoqatigiiffiat (ICC), Inuit suliniaqatigiiffii annerusut minnerusullu kiisalu Kalaallit Nunaanni Nunavummilu Pikialasorsuup sineriaani najugallit. Tamatuma saniatigut Canadami Kalaallilu Nunaanni naalakkersuisunit oqartussa qarfiit kiisalu suliniaqatigiit naalakkersuisutigoortuunngitsut peqataapput. Nunarsuatsinni avannarpasinnerpaarmiunik aammalu ajornartorsiutinik ulluinnarni nalaatakkaminnik paasinnilluarsimasunik naapitsinissamut periarfissaavoq qaqutigoortoq.

Inuit angalasinnaassusianik suliniut (Inuit Mobility project) Canadap Issittortaani, Alaskami Kalaallilu Nunaanni 2 nunarujussuarmut tunngasuummat Inuit suliniaqatigiiffii assigiinngitsut nunani namminerni aammalu nunani tamalaani suliniartuusut, kiisalu Canadami nunamik piginnittussaaneq pillugu isumaqatigiissuteqarsimasut (Inuvialuit, Nunavut, Nunavik aamma Nunatsiavut) peqataatinneqarput. Naak kikkut tamarmik ilanngussaqanngikkaluartut ataatsimoorneq killeqarfisigut angalaniernermi ajornartorsiutinik paasinninnermut assut iluaqutaavoq. Inuit Taperiit Kanatamut aammalu ICC-ip massakkut siulittaasorisaaanut Dr. Dalee Sambo Doroughimut tusarniaanerit ajornartorsiutinik qanoq iliuuseqarfisariaqartunik paasiniaanermi assut pingaaruteqarput. Inuvialuit Regional Corporation Canadap Alaskallu akornanni killeqarfimmi ajornartorsiutinik sukumiisumik saqqummiipput kiisalu kinaassutsimik uppernarsaanermi angalanermilu uppernarsaatit qanoq ittut atorneqarsinnaanerinik isumaliutersuutitik pillugit saqqummiussaqlutik.

Tamatuma saniatigut nalilersuinerup taassuma ingerlanerani allaaserisat nittartakkallu misissuataarneqarsimasut qassiit saqqummiunneqarput, ilaatigut tassaasut Inuit suleqatigiiffiisa nalunaarusiaat, naalakkersuisut allagaataat Eqqillit nalunaarusiaannut nunallu inoqqaavinut tunngassuteqartunut allanut attuumassutillit, inatsisit assigiinngitsut, nunat tamalaat suleriaasii, aammalu nunat allat naalakkersuisui nalilersuinermut tassunga attuumassuteqartut, soorlu Kalaallit Nunaat, Danmark, EU, Alaska, aammalu USA.

Angalanermi aporfiit paasineqartut

Issittup inoqqaavisa aallaavigisartagaat tassaavoq qaangaaniilli tamaani nunaqarsimanertik pissutigalugu Issittumi sumiluuniit killilersorneqarani angalanissamut pisinnaatitaaffimminnik naqissusiiuanagerat. Misigisarput nunat tamalaat killeqarfiisa angalanissaraluartik aporfilersortaraat aammalu tamatuma kulturikkut attaveqarniaraluartik qangatullu iliortarnernut peqataaniaraluarnerminni aporfilersortaraatik.

Killeqarfinni aporfiit aalajangersimasut matuma kinguliani saqqummiunneqarput.

1. Killeqarfikkoorniaani kinaassutsimik uppernarsaasariaqarneq

Uppernarsaatit piumasarineqartut aamma / imaluuniit uppernarsaatit akuerineqartut nunat pingasuusut akornanni assigiinngissitaarput, kiisalu angalanerit suussusii, soorlu silaannakkut, nunakkut imaatigulluuniit angalanerit assigiinngissitaarlutik. Isumannaallisaanikkut pissutsit allannguutit aammattaq uppernarsaatinik sukanganerumik piumasaqaateqalartarnermik nassataqartarput kiisalu pisuni assigiinngitsuni qarasaasiatigut akuersissutinik (Canadami eTA) angalaneq sioqqullugu pissarsiarineqartussanik piumasaqaateqartoqartarluni. Nunat tamarmik passip kinaassusermut sumilu innuttaanermut uppernarsaatit atorneqarnissaanik akuersisarput, uppernarsaatit allat oqartussa qarfiit ilaanni akuerineqartarput allanili akuerisaanatik.

Inuit sinniisuisa suliniaqatigiiffiisalu Canadap / USA-p aammalu Canadap / Kalaallit Nunaatalu killeqarfii uppernarsaatit akuerineqartartut pillugit isumakuluuteqarnerminnik ersersitsipput. Ajornartorsiutit ilaat passitaarniarnerup pisariussusianut siviussusianullu tunngassuteqarput. Aamma, nunaqqatigiit sinniisuisa amerlasuut oqaatigaat aatsaat killeqarfiit pitarlugit ingerlasarlutik

---

² Ruslandimi Inoqarpoq tassa Siberiami Yuppiit najugaqarfianni. Taakku nalilersuinermi matumani ilanngunneqarsimangikkalu, taakku Inuit Issittormiut Siunnersuisoqatigiiffiat aqutigalugu sinniisuutitaqartitaapput Inuillu sinniisuiunit taakku Inunnut ilaasutut isigineqarlutik.

Issittumi kulturikkut qanimut qileruteqarfigisatik ornikkumallugit. Passitaarnissaminnut allamik pissutissaqanngillat taamaallaat qanga killeqaratik tikeraarsinnaatitaasarallaramik tikeraartarnitik nangissallugit, taamaammat passi sooq ilumut pisariaqarnersooq paasisinnaanngilaat. Kinaassusermut uppersaaitit allat soorlu Canadami Inoqarfinni atukkat Beneficiary Cardit atorneqarnissaat misissorneqaqquaat. Uppersaaitit siunertanut allanut atugassaasutaaq imminnut atorluarnerusussatut isigaat.

USA-miit periaaseq Beneficiary Cardip allanngulaarlugu angalanermut atorneqarsinnaaneramik nalilersuiffiussaq saqqummiunneqarpoq. USA-p naalackersuisuinit Enhanced Tribal Cards (ETC) (Naggueqatigiinnut sorlernet ilaanermut uppersaait annertusisaaq) Naggueqatigiinniit naalaagaaffimmit akuerisaasunit minnerpaamik qulinit atugaasoq killeqarfimmi uppersaaitit akuerisaavoq. Allagartat tamakku isumannaallisaanermi piumasaqaatinik naammassinnittussaapput. Atorneqarnissaannik akuersisoqartinnagu qitiusumik naalackersuisuiniit piumasaqaatit naammassineqarsimanersut paasiniaarlugu misileraasoqarlunilu nalilersuisoqartarpoq.

Suliaq taama ittoq aamma Canadami Inoqarfinni ineriartortinneqarsinnaavoq. Canadami Eqqillit *Indianernut inatsit* ataanni nalunaarsorsimasut Eqqililussusermut uppersaammik isumannaallisakkamik peqarput, tamannali naggueqatigiinnut Inunnut atuutinngilaq. Beneficiary Card nutartigaq Inuit suliaat pissutsinik allannguiinnaranani Inuit suliniaqatigiiffiiniit suleqateqalernissamut periarfissaqartitsilissaaq. Inuvialuit Regional Corporation aamma Inuit Tapiriit Kanatami (ITK) tamatumunnga soqutiginninnerminnik ersersitsipput. Uppersaait nutaq USA-p isumannaallisaanermut piumasaqaataanik naammassinnissappat, soorlu biilernermit allagartatut annertusisatut naalagaaffiup immikkoortuisa ilaanni atorneqartutut, taava USA-mut isissutaasinnaalissaaq.

Allagartaq isumannaallisagaq Kalaallit Nunaannut angalanermi atorneqarsinnaassagaluartoq, EU-mut tunngatillugu suut allat eqqarsaatigisariaqarput tassami Kalaallit Nunaat Schengenimi Isumaqatigiissutikkut iluaqutissaqartinneqartarmat. Isumaqatigiissut taanna Europami nunanit assigiinngitsunit atugaavoq, taassumalu ataani angalasut nunamut tikisaminnut siullermut isernermini kinaassusertik isersinnaatitaanertillu uppersaaitarpat, taavalu nunat taakku akornanni angalanermi killeqarfinni aporfissaligaanatik angalasarlutik. Passi kinaassusermut uppersaaitit piumasarineqartarpoq.

Eqqarsaatigisassat aappaat tassaavoq kalaallit timmisartumik Canadamut angalanermi eTA-mik pissarsisimanissaminnik piumasaqarfigineqartarnerat (angalanerni allani, soorlu imaatigut, Canadamut iserniarnermi eTA piumasarineqarneq ajorpoq). USA-mi innuttaasut taama piumasaqarfigineqarneq ajorluartut kalaallit piumasaqarfigineqartarput, taavalu eTA-mik pinnassagunik passip normuinik allanillu tunniussisariaqassallutik. Kinaassusermut uppersaaitit allat eqqarsaatigineqassappata piumasaqaat taannattaq isummerfigeqqinneqartariaqarpoq. Taamattaq, EU eTA-mut assingusumik ineriartortitsivoq, taamali malittarisassat immikkut akuersinikkut atortinneqassanngippata taakku isumaqatigiinniutigisariaqassallutik.

2. Killeqarfikkoorneq isernissamullu akuerisaaneq

Canadap Issittortaani killeqarfinnik nakkutilliisullit amerlanngitsuinnaapput killeqarfilerisullu ikittuinnakkuutaarlutik. Issittoq annertooujussuuvooq inoqarfiillu amerlasuut assut avinngarusimallutik. Killeqarfiit ikaarlugit qanitarisanut tikeraarniartilluni tamanna assut ajornartorsiutaasinnaavoq, tassa angallatigineqartussat aammalu isernissamut akuersisarneq eqqarsaatigalugu.

Immikkuullarissooq assersuutissaqqissoq tassaavoq Pikialasorsuup eqqaa. Aakkarnersuaqarfiup taassuma sineriaani inoqarfinnguaqartarpoq oqaluttuarisaanikkut ilaqutariissutsikkullu imminnut qanimut qilerutilinnik. Canadamut isernissamut qangatut akuersisoqartassappat Iqaluit aqqutigisariaqarput (killeqarfilerisooqarfik qaninnerpaaq) imaluunniit killeqarfilerisooq akilerlugu sumut avinngarusimasumut apuuffissamut angalatinneqassaaq isernissamullu akuersissutinik suliaqartitaalluni. Taama isorartutigisumi angalanerlu taama akisutigitillugu periarfissat ilaannaat atorsinnaasarput. Killeqarfilerisut isernissamut akuersisarnermi periarfissanik allanik Inuit kissateqarneratigut atorneqartartunik peqartarluartut taamaattoq tamakku

ataasiartaannaakkajunnerusarput. Avinngarusimasut tamakku isertunik akuersisarfissaanik aaqqissuussisoqarsimanngilaq. Inuit apersorneqartut misigipput nunap najukkap immikkujaaq ittuunera pissutigalugu killeqarfilerinermi suleriaatsinik allanik atuisoqartariaqartoq.

Nunap killeqarfiini inuttunerusunilu killeqarfilerinermi suleriaatsit Issittutut avinngarusimatigisunut imaaliinnarlugit nuutinneqarsinnaangillat. Nalunaaruteqartarnermut allaasumut piffiit tamakku tulluernerupput. Canadami killeqarfilerisut ungasissumut periutsimik maanna ineriartortitsipput taavalu Canadami killeqarfilerisut suliniutaasa ilaat massakut nalilersorneqartut Issittumi killeqarfitsigoornermut iluaqutaasinnaapput. Isumaliutigineqartut ilaatigut tassaapput Canadaliarniat siumoortumik paasissutissanik pissarsiniarfingineqartassasut aarlerinaateqarnersut misissoreerumallugit akuerineqassagunillu akuerineqartereerumallugit, akuerineqarunik; tikinnerat videokkut mobilikkulluunniit nalunaarutigineqarsinnaavoq; aamma / imaluunniit Inuit aalajangersimasut aarlerinaateqanngitsutut isigineqartut, kiinarsillugillu tikinnerini tamani akuerineqartariaqanngitsut pillugit suleriaasissiortoqarsinnaavoq.

Isumaliutigisariaqartut ilaat tassaavoq immikkut isertunik akuersisarnerni sumiluuniit isumannaallisaaernerup qanoq qularnaarneqarsinnaanera, pingaartumik Canadami killeqarfilerisut isertunik asianiit akuersisussaattillugit. Suleriaatsit qasseerpassuit eqqarsaatigineqarsinnaapput, soorlu massakut Avannaani sulisooreersut / suliffeqarfioreersut atorneqarsinnaagaluarput. Naalakkersuisut immikkoortortaata qasseerpassuit Issittumi suliaqareerput. Aammattaaq Inuit eqimattat ilaat naalakkersuisunik suliffeqarfinnillu avataaneersunik suleqateqartareerput malinnaaviginninnerni assigiinngitsuni (soorlu imaatigut angallanermik, uumasunik allanillu) nunap inuillu isumannaallisarneqarneranni sulisoqareerpoq. Eqimattat ilaat tamakku ilaat tassaapput Canadian Rangers Canadap Sakkutuuisa ataaniittut, inuttaqartullu Inunnik, Métisinik, Eqqilinnik kiisalu nunap inoqqaarinngisaannik angutinik arnanillu, tassa nunap immikkoortuani sumiissuseq apeqqaallutik. Aamma assersuutissaq allat tassaassaaq Inuit Imaani pisunik Malinnaaviginninnerat, Nunavut Tunngavik Incip suliniutaa Inunnit aqunneqarlunilu pigineqartoq Canadami Imartanut Oqartussaqaqfimmitt tapersersugaasoq, inoqarfinni tamani piniartunik marlussunnik sulisitsiviusarpoq.

Suliffeqarfiit suliniaqatigiiffiillu pioreersut ataatsit arlallilluuniit Canadamut tikittut kinaassusiinik uppersaatinneqartarsinnaapput aamma / imaluunniit isernissamut akuersisarsinnaallutik imaluunniit ajornartorsiutaaratarsinnaasut paasiumallugit pissutsinik malinnaaviginninnermut tunnganerusunik suliaqartinneqarsinnaallutik (soorlu tamatikkartumik misissuisarnerit ilanngullugit). Aamma Inuit sumiiffinni assigiinngitsuni piffissap ilaani Canadami Killeqarfilerisunut aalajangersimasumik sulisinneqartarsinnaapput imaluunniit pisariaqarfiaatigut sulisinneqartarsinnaallutik suut pissusissamissut ingerlanngitsut iliuuseqarfingineqartariaqartut paasiniarumallugit.

Kikkut isersinnaatitaanerinut tunngasut aamma Inuit angalasinnaassusiannik eqqartuinnermi pingaartillugit isumaliutigineqartariaqarput. Nunat allamiut kikkulluunniit pinerlunnertik pillugu eqqartuussivinnit pineqaatissinneqarsimasut (soorlu imigassamut, sakkunut, angerlarsimaffimmilu persutaanermut eqqartuussaasimasut) Canadamut isertinneqarsinnaangitsutut isigineqartarput. Inuit Kalaallit Nunaanneersut Alaskameersullu Canadaliarniat tassanngalu ingerlasut killilersuutinit tamakkunannga qanoq sunnigaanissaat misissussallugu pingaaruteqassaaq.

Inuit sinnisui apersorneqartut misigisarput nunamut isernissamut akuersisarnerit USA-mi Kalaallillu Nunaanni atorneqartut pisariinnerusut. USA-mi suleriaatsit assingupput; taamaattorli uppersaatiit amerlanerusut akuerisaanerat nunallu inoqqaavisa aalajangersimasut inissisimaffiinik akuersineq killeqarfinni iluaqutaassaput. Kalaallit Nunaanni politiit killeqarfinnik atortitsisuupput taavalu sumut avinngarusimasumut tikiffiusussamut ingerlasarput uppersaatiit eqqortuunersut paasiniarlugit isernissamullu akuersineq isumagiumallugu.

3. Nioqqutissanik eqqussuinerup killilersugaanera

Killeqarfitsigut nioqqutissanik eqqussuinnermut killilersuineq isumaliornartoqartinneqarpoq. Tamatumani pineqartut tassaapput nioqqutissat nammineq atugassat allallu nioqqutigineqaratarsinnaasut. Assersuutit assigiinngitsut taakkartorneqarput, soorlu uumasut nungutaaqqajaasutut isigineqartut uumasunillu uumatillugit angallassat pillugit malittarisassat, nioqqutissat eqqunneqartut anninneqartullu pillugit malittarisassat taakku atorneqarnerinik killiliisut aammalu akuersissuteqarnissamik akitsuutinillu

akiliinissamik piumasaqarfiusinnaasut.

Inoqarfinnut allanut tikeraarneq aaqqiissutissat ilaannaraat. Nioqutissanik assigiinngitsunik nassarsinnaatitaaneq Issittormiunut pingaaruteqaqaaq, tassa kulturikkut ulluinnarnilu inuunikkut. Killeqarfisigut nioqutissat assigiinngitsorpassuit angallanneqarsinnaasut pillugit nakkutilliinermi naalackersuisoqarfiit assigiinngitsorpaalussuit peqataanerat pissutigalugu suliassaq tamanna assut pisariusinnaavoq.

Nunat tamarmik nioqutissanik eqqussuinermit annissuinernullu killersuisaraluartut Inuit tusarniaavigineqartut misigippat malittarisassanik immikkut akuersinikkut malittarisassanik immikkut akuersinikkut atuutitsinnginnerit ulluinnarni inuunerminnut oqilisaataasussat amerlaneroqisut eqqarsaatigineqartariaqartut. ITK-ip aamma ICC-ip saqqummiussaatigut erserpoq USA Aalisakkanut Nujuartanullu Oqartussaarfik malittarisassat sanioqqunneqarnissaannik amerlaaluttorsuarnik peqartoq, taakku iluaqutaasutut isigineqartut. Aamma Issittumi nioqutigineqartut naammattumik suli misissuiffigineqarsimanginnerat taakkunannga oqaatigineqarpoq.

4. Tikeraarnerit killilersugaanerit

Canadami nunasisarnermut inatsisit, malittarisassat toqqammaviillu inoqarfiit akornanni kulturikkut ilaqutaariussutsikkut qanimut qilerutinik tapersuisuunngitsutut Inunnit isigineqarput. Inuit USA-meersut Kalaallilu Nunaanneersut allamiutut immikkut inissisimasuunngitsutut isigineqartarput. Aamma tikeraarnerisa sivilissusii siunertarineqartullu pillugit aalajangersakkat aamma nuna allamiunut atuuttutulli ippat. Tikeraat nalinginnaasumik qaammatit arfinillit tikillugit Canadamiissinnaasutut nalinginnaasumik akuerineqartarput, taava sivitsuiniarunik, suliniarunik ilinniarniarunilluunniit taava qinnuteqartariaqartarlutik, apequtaalluni tikeraarneranni suna siunertaanersoq. Killilersugaanani tikeraarsinnaatitaanissaq qanorlu sivilutigisumik tikeraarsimanissaq pillugu killilersorneqarpallaassanngitsoq kissaatigineqartarput, ullumikkullu suleriaatsit piffissartornarsinnaaqaat pisariusinnaaqalutillu. Qangaanersoq Inuit naggueqatigiit ilaqutariillu akornanni ajornanginnerusumik tikeraaqattaassinnaasaraluarput aammalu piniaqatigiillutillu aalisqaatigiissinnaasaraluarlutik. Meeqqat piffinni assigiinngitsuni tikeraarsimasinnaasaraluarput, inuillu kissaatigaat qitornatik immikkut akuersissummik peqqaanngikkaluarlutik allami atuarsinnaallutillu atuarfiit paasissutissanik paarlaasseqatigiissinnaassasut.

1. Nunat akornanni nunassittarneq

Nunat inoqqaavisa Canadamut nunassiniarnerat paasineqarpoq ajornakusoorlunilu piffissamik atuiffiusaqisoq. USA-mi pissutsinut ataatsimik assersuussisoqarpoq. Tassa USA-p Canadap inoqqaavisa isersinnaatitaanerit akueraa, tamatumaniilu toqqammavigaa Jay Treaty-ni nuttarsinnaassusermut tunngasoq, taannalu Canadap inoqqaavinut USA-mut nuukkumasunut iluaqutaasarpooq. Inuit isumaqatigiissutikkut tassuuna pisinnaatitaaffeqartut USA-mut isersinnaatitaallutillu tassani najugaqarlutillu sulisinnaatitaapput tamaani nunaqavissuunerminnut uppersaammik peqanngikkaluarlutik, nunaqavissunngorumagunillu nunaqavissutut uppersaammik (Green Carditut ilisimaneqartumik) pissarsiniarnerminni pilertortumik sullinneqarsinnaasarlutik. Inuit oqaatigaat suliaq taanna sapaatit akunnialuiniit qaammataalunnt sivilutigisumik naammassineqarsinnaasartoq.

Inuit Canadamiut kissaatigaat Inuit massakkut Alaskami Kalaallilu Nunaanni najugaqartut Canadamilu najugaqalivikkusuttut nunani allamiunit allaasumik sullinneqartassasut. Periarfissaq atorneqarsinnaasoq tassaavoq massakkut piumasaqaataasartut iluanni Canadap inatsisaani immikkut ittunik pilersitsisoqassasoq immiini nunassittarnermit immikkut malittarisassaqaarfiusumik imaluunniit pilertortumik sullissiviusartumik. USA-p Kalaallilu Nunaata suleriaasissaa assigiinngissutaat pingaarnerit paasiniarlugit allannguutillu allat anguniarneqssanersut paasiniarlugu nalilersuinerit suli allat pisariaqarput.

Ataatsimut maluginiakkat inerniliussallu

Aporfiit Issittumi Inuit paasisat Eqqillit nalilersuineranni Naalackersuisut Immikkut Sinniisuutitaasa

maluginiagaannut qaneqaat. Taamaattorli qassiinik pingaarutilitsigut assigiinngissuteqarput Inuit ajornartorsiutaannut taakkununga aaqqiissutaasinnaasunut sunnuteqartussaallutik.

Inuit atugaat eqqarsaatigalugit allaassut pingaarutilik tassaavoq nunat tamalaat akornanni killeqarfik ataasiinnaangitsoq isumaliutigisariaqarmat. USA-mi naalackersuisut saniatigut Kalaallit Nunaat, Danmark kiisalu EU naalackersuisoqarput, kiisalu nunap immikkoortui, statit aammalu Inuit nunamik piginnittussaaneq pillugu isumaqatigiissuteqartut eqqarsaatigisassaapput. Sunut tamanut naligiimmik aaqqiissutaasinnaasumik nassaarnissaq ajornakusoorsinnaavoq nunat allamiut ilionerannut assingusumik nassaarniarnissaq eqqarsaatigalugu.

Allaassutaasoq alla pingaarutilik nunarsuup avannaani inoqarfiit avinngarusimanerannut tunngassuteqarpoq suliaassanilu amerlanerpassuarni killeqarfitsigut ikaarnerit suussusiinut tunngassuteqartarluni tassami nunakuinnaq ikaartarnermut sanilliullugu allaasumik imaatigut silaannakkullu ikaartoqartarmat, Inuvialuilli Alaskameersut ikaarniarnerminni nunakkut killeqarfikkoortarfiit aqgusaartarpaat. Issittoq annertooujussuuvoq inoqarfiillu mikisut amerlaqaat nunani assigiinngitsuni siammarsimallutik. Sumiiffiit tamakku ilarpasui Inunnit najorneqartut avinngarusimasuupput aammalu qangatut piniartarneri (piniarfiupput, aalisarfiullutik kiisalu pullasersortarfiullutik) Avannaarsuani uumaniarneranni pinngitsoorneqarsinnaagatik. Qangaaniit Inuit piniarsinnaajumallutik agguaqatigiikkumallutik niueqatigiikkumallutillu, aammalu tapersersoqatigiikkumallutik ukiivimmiit ukiivimmuut nuttartarput. Inoqarfiit akornanni angalaarnissamut killilersugaaneq ajornartorsiutaavoq ilumoortoq. Aaqqiissutissaq sunaluunniit pissutsinut taama ittunut tulluarsarlugu suliarineqartariaqassaaq.

Killeqarfinni isernianik piaartumik kinaassusersiiniartoqartillugu akuersisoqartussaattillugulu aporfiusinnaasoq tassaavoq Avannaarsuani attaveqarnek. Kalaallit Nunaanni nuna tamakkingajallugu fiberoptikkabelimik ikkussuisoqarsimasoq Canadap avannaamiuisa akornanni attaveqatigiinnerit taama siuarsimatiginngillat. Tamatumuunakkut pitsanngorsaaneq isernianik alisissumiit akuersisarnermut iluaqutaasinnaaqaaq.

Isumaqatigiissut *Torres Strait Treaty (Torressip Ikerani Isumaqatigiissut)* aaqqiiniarnermi isumassarsivissat ilaattut eqqaaneqarpoq. Isumaqatigiissut taanna Australiap aammalu Papua New Guineap akornanni isumaqatigiissutaavoq taavalu killeqarfiup ataatsimoorussap aqunneqarneranut toqqammaviliisuulluni. Isumaqatigiissummi tassani inoqarfinni assigiinngitsuni najugallit inuusaasitoqaannik illersuinerimut tunngassuteqarpoq aammalu inuussutissarsiutigalugu aalisarnerup illersorneqarneranut tunngassuteqarluni.⁴ Isumaqatigiissummi aalajangersakkat immikkut ittut atorlugit Australiap Papua New Guineallu akornanni qangatut (passeqartariaqarfiunanilu visaqarfiusariaqanngitsumik) angalaneq killilersugaanngilaq. Tamanna taamaallaat Torres Strait Islandermiunut aammalu Papua New Guinea sineriammiuinut tamaanimiut ileqqutoqaannik attassisunut taamaallaat atuuppoq⁴. Tamaani najugaqartut qanoq ungasitsigisumut angalasinnaaneri pillugit suliallu aalajangersimasut pillugit killilersuisoqarpoq. Issittumi siammassinnerusumi periaaseq taanna atulissallugu ajornakusoorsinnaagaluartoq Canadami pissutsit eqqarsaatigalugit aaqqiissuussinerit qanoq ittut atorneqarsinnaanerimut najoqqutassatut atorsinnaavoq. Issittumi sumi persuarsiorfiunnginnerusumi atugassaqqinnerusinnaaput, soorlu Pikialasorsuup eqqaani, tamannalu eqqarsaatigalugu sukumiinerusumik misissuiffigineqartariaqarlunik.

Maluginiannitsoorneqarsinnaangitsoq ataaseq tassaavoq nalilersuinermi matumani Inuit sinniisuisa aammalu naalackersuisuni atorfillittat matumani tusarniaavigineqartut suliamut tunniusimassusiat. Attuumassuteqartut tamarmik soqutiginninnerat erseqqeqaaq, ajornartorsiutit suussusersiniarnerannut tunngasuinnartiguunngitsoq, aammali Issittumi Inuit killeqarfitsigut angalasarnerat pitsanngorsarniarlugu periarfissarsiorneq eqqarsaatigalugu. Taakku ilanngussaap tapersuinerallu nalilersuinermi matumani pingaaruteqaaq suliniummilu tamatumani ineriartortitsinissamut aallaaviulluni.

⁴ Torresip Ikerani Isumaqatigiissut Australiap Naalackersuisuisa nittargaani nassaarineqarpoq isumaqatigiissullu immi iserfigineqarsinnaalluni. <https://dfat.aov.au/aeo/torres-strait/Paaes/the-torres-strait-treatv.aspx>

Aqutigeriarneqarsinnaasut

Ajornartorsiutinik paasineqartunik aaqqeeriutaasinnaasut ilarpassui piviusunngortinneqassappata inatsisitigut malittarisassatigullu allannguinerik nassataqartariaqarnerat; oqartussa qarfiit ataasiinnaanngitsut ataqatigiissaareqatigiittariaqarnerat; ilaasalu allat naalackersuisuinut isumaqatigiinniutigisariaqarnerat ilisimalluarneqarpoq. Periarfissat matumani taaneqartut nalilersuinerik matuminnga suliaqartitaasup maluginiagaanik tunngaveqarput. Ajornartorsiutit paasineqartut nalilersorneqarnerini aallaavissatut Canadap Naalackersuisuinit atorneqarsinnaapput. Oqartussa qarfiit pingaernerit periarfissani taaneqarsimagaluartut periarfissat amerlanerit naalackersuisunit tamarmiusunit suliniarfignallugit pisariaqarput.

- Naalackersuisuni oqartussa qarfiit attuumassuteqartut tamarmik Inuit suliniaqatigiiffiit tusarniaasarnit nalilersoqqissallugit isumaliutigisinnaavaat nunap immikkoortuini aammalu nunaqqatigiinni suleqatigiinneq pitsaanerpaajoqqullugu taamalu nunat tamakkerlugu tusarniaasarnit tamatumuunakkut tapertaqartikkumallugit.
- Canadami Killeqarfileriffik Nunat inoqqaavinut tunngasutigut toqqammaveqarpoq periuseqarlunilu kiisalu killeqarfinni ajornartorsiutaasartunik suli nalilersuijuarpoq pitsanngorsaallunilu. Maannamut iliuuserineqartut pitsaasuusimanerat eqqarsaatigalugu toqqammavik taanna atorlugu Inuit aarleqqutigisaat suli annerusumik suussusersiniassallugit qanorlu iliuuseqarfigissallugit iluaqutaasinnaavoq.
- Inuvialuit Regional Corporationip Inuit sanaavannik Beneficiary Cardimik kinaassusermut angalanermullu uppersaasatit atuisoqarsinnaanerani nalilersueqqusineri isummersorfigineqarsinnaavoq. Naggueqatigiit kinaassusermut uppersaataanik annertusisani Enhanced Tribal Cardsinik atuinermit USA-p piumasaqaataanik akuersisarnemilu suleriaasiinik misissuinnakkut isumannaallisaaernermit pissutsinullu allanut tunngasut aqqinneqarsinnaassapput.
- Inuit passeqarniarnermikkut ajornartorsiuteqarnerat uppersarsassallugu iluaqutaasinnaavoq aammalu avinngarusimasuni passitaarniarnerup utaqqiisaagallartumik pisariillisarneqarnissaanut iliuuserineqarsinnaasut nassaarineqarnissaat iluaqutaasinnaassaaq.
- Canadami Killeqarfilerisut killeqarfinni isernianik akuersisarnemi periaatsinik allanik atuinertik suli siammariartorpaat Inuillu ajornartorsiutiginetartut pillugit saqqummiussaannik suli misissuipput Issittumi avinngarusimasuniit Canadamut iserniarnemi periutsit qularnaarneqarnissaat siunertaralugu. Naalackersuisuni oqartussa qarfiit allat aammalu Inuit suliniaqatigiiffii misissuutaarneqarsinnaapput suliaq tamanna tapersorsorniarlugu.
- Pikialasorsuup eqqaani qanoq iliuuseqarfigineqartariaqartut eqqarsaatigalugit Canadami killeqarfilerisut isertunik akuersisarnemi periaatsinik atuinerik misileraanermillu misissuinnapput (immaqa timmisartumi aquttoq atorlugu).
- Nioqutissani eqqunneqarsinnaasunik killersuisoqaraluartoq eqqunneqarsinnaasunik nalunaarsuinermit atatillugu nioqutissat / atortut Inuit namminneq atugassamittut eqqukkumasartagaat nalinginnaanerpaat nalunaarsorniarlugit Canadami Naalackersuisut tusarniaasinnaapput.
- Nunassittarnermit Oqartussa qarfik Inuit Kalaallit Nunaanneersut USA-meersullu sulinissamut ilinniarnissamullu akuersissutinik pissarsiniarnerini piumasaqaatinik utaqqiisaasumik atorunnaarallartisisinnaapput, aammalu qinnuteqartut pisariinnerusumik sullinneqarnissaat misissorsinnaallugu.
- Nunassittarnermit Oqartussa qarfik USA-p Kalaallit Nunaatalu nunassittarneq pillugu suleriaasiinik nalilersuinnissinnaavoq Canadamiut suleriaasiinik allaassutaasut paasiumallugit aammalu Inuit Canadamut nunassivikkumasut sullinneqarnerat pisariillisarniarlugu allanngutaasinnaasut suuneri paasiumallugit.
- Canadap Naalackersuisui Canadap Issittortaani Inuit najugaanni attaveqaatinik misissuinnapput pitsanngorsaattillu siunnersuutigineqartunik misissuutaarisinnaallutik, imaluunniit pisariaqarpat

killeqarfinni sullissineq pitsanngorsarniarlugu teknikikkut aaqqiissutissanik tunniussisinnaallutik.

- Torresip Ikerani Isumaqatigiissut Australiap Papua New Guineallu akornanni atorneqartoq misissorneqarsinnaavoq Canadami assingusumik atuisoqarsinnaanersoq paasiumallugu, pingaartumik Pikialasorsuup eqqaa eqqarsaatigalugu.

Ajornartorsiutit amerlasuut tamakkiisumik aaqqinneqassappata nunat tamalaat akornanni isumaqatigiissusiornerup pisariaqartussaana eqqarsaatigalugu Alaskami / USA-mi, Kalaallit Nunaanni / Danmarkimi aammalu Eu-mi naalakkersuisut piaartumik oqaloqatigineqalertariaqarput sukumiinerusumik tusarniaanissamut isumaqatigiinniarnissamullu soqutiginninersut paasiumallugu.